

De (vertaal)geschiedenis van “HERODIAS¹” van Gustave Flaubert

Diederik Jansen, mei 2013

Het origineel

Vanaf 16 september 1875 verblijft Gustave Flaubert in hotel Sergent in Concarneau in Bretagne. Hij wil wat bijkomen van de beslommingen rond het faillissement van zijn nichtje Caroline en haar man Ernest Commanville. Hij heeft zich voorgenomen niets te doen, maar toch denkt hij al snel aan het schrijven van enkele korte verhalen. “Om te zien of ik nog in staat ben een zin te schrijven”. Het zullen uiteindelijk drie vertellingen worden, bekend geworden onder de titel *Trois contes*.

Het verhaal over Herodias en de onthoofding van Johannes de Doper boeit hem al langer. Tijdens zijn reis door Palestina schrijft hij op maandag 19 augustus 1850: *”SINT-JOHANNES, aan het einde van een kleine engte. We komen door een dorp, waar dikke olijfbomen staan, - Eronder, dorpelingen, - Een zilverige olijftak in het zonlicht richt zich huiverend in de wind op, - Achter in de kloosterkapel, een Zacharias, aan weerskanten een klein altaar met erboven een rood damasten baldakijn, - Links van het koor, de plek waar Johannes de Doper is geboren, een tot kapel omgevormde grot; belevend rondom, kleine bas-reliëfs, die de verschillende scènes uit het leven van de Heilige Johannes voorstellen. - De sacristie, waar de kasten opnieuw worden gelakt. - Een klein, bijzonder aangrijpend Spaans kruisbeeld. - In de divan waar we worden ontvangen, voor me, een kaart van Spanje en Portugal. - Stilzwijgend keren we terug.”*

Op het einde van deze reis bezocht hij ook Perugia en bekeek daar het schilderij De onthoofding van Johannes de Doper van Perugino in het Collegio del Cambio (de oude wisselmarkt) dat onderdeel uitmaakt van het Palazzo dei Priori. Flaubert maakte er uitgebreid aantekeningen van.

Net als het glas-in-loodraam in de kathedraal van Rouen de inspiratie gaf voor La légende de Julien l'Hospitalier bood een ander onderdeel van de kathedraal hem nu het idee voor het verhaal over Herodes. In een timpaan van een portaal aan de noordzijde is weergegeven hoe Salomé danst voor Herodes en zijn gezelschap en hoe Johannes de Doper wordt onthoofd. Dit timpaan dateert van de dertiende eeuw.

Hier blijft het echter niet bij, zoals altijd verdiept Flaubert zich in het onderwerp. Flavius Josephus (De joodse oorlog en Antiquities of the Jews), F. de Saulcy's Geschiedenis van Herodes, Renan's Leven van Jezus en de Evangelien (m.n. Mattheus 14) waren de belangrijkste bronnen voor Flaubert. Dat hij zich zeer in het onderwerp verdiepte blijkt ook wel uit het feit dat in de bibliotheek van Flaubert, zoals die zich thans in Canteleu bevindt, een aparte kast aan Herodias is gewijd.

Ook de studie, die hij eerder maakte voor Salammbô, bood hem materiaal. Hij was echter wel bang dat hij zou terugvallen op de stijl van Salammbô, omdat “mijn personages van hetzelfde ras zijn en het is een beetje dezelfde leefwereld. Ik hoop toch dat “dit verwijt, dat men mij zeker zal maken, onterecht zal zijn”, schreef hij op 27 september 1876 aan Mme. Roger des Genettes.

¹ **Herodias** was een bekende vrouw uit de familie van de Herodianen. Zij was de dochter van Aristobulus IV, de zoon van Herodes de Grote bij zijn Hasmoneese vrouw Mariamne, en van Berenice, de dochter van Salomé (de zus van Herodes de Grote). Vermoedelijk is zij geboren tussen 15 en 7 v.Chr. Zij was nog een kind toen haar vader Aristobulus ter dood werd gebracht op (valse) beschuldiging van hoogverraad

Voor de echte liefhebber is het zeker ook interessant de brieven en het verslag van zijn reis naar Egypte en de Oriënt er nog eens op na te slaan. Er is een sterke gelijkenis te vinden in de dansscenes van Kuchouk-Hanem en de dans van Salomé. Zoals vaker hanteert Flaubert hier de werkwijze van mengeling van fantasie en en zijn eigen herinneringen.

Het was Clermont-Ganneau² die Flaubert voorzag van een panorama van Machaerous³ en van bijbelse namen, die hij nodig had. De vrienden Frédéric Baudry⁴ en Edmond Laporte⁵ zochten voor hem de namen op van de sterren en de astronomische informatie, die nodig waren voor de passage waarin Phanuel de hemel bestudeert. Bij het uitkomen van de Trois Contes zal E.Laporte het manuscript in leer gebonden als dank cadeau krijgen.

Begin november gaat hij terug naar Parijs, naar een nieuw appartement in de Rue du Faubourg Saint-Honoré 240 en hij schrijft verder aan La Légende de Saint Julien l'Hospitalier.

Begin 1876 is hij ermee klaar en begint met Een simpele ziel dat hij afrondt op 16 augustus 1876. Tijdens het schrijven van dit verhaal zullen op 8 maart 1876 zijn vroegere muze Louise Colet en op 29 mei 1876 George Sand overlijden.

Daarna gaat hij verder met Herodias. Op 31 december 1876 schrijft hij aan Edmond de Goncourt: *“Ik werk erg hard, terwijl mijn bladzijden zich maar langzaam vullen. Herodias is nu halverwege.”* En op 16 januari 1877 schrijft hij aan Toergenjev: *“Als ik in Parijs aankom, heb ik nog vijf of zes pagina's te gaan. Dus ik denk je het geheel rond 15 februari te kunnen geven.”*

Op 14 februari 1877 rondt hij het verhaal af.

In maart 1877 worden de Trois contes ingeleverd bij de drukker. Voor de publicatie in boekvorm verschijnen Un Coeur simple en Hérodias in afleveringen in het dagblad *Le Moniteur universel* tussen 12 en 27 april 1877, voor ieder van beide verhalen krijgt Flaubert 1000 franc. La légende de Saint Julien l'Hospitalier verschijnt in het dagblad *Le Bien public* van 17, 18 en 19 april 1877. Een eerder aanbod voor publicatie in het dagblad *Le Figaro* is door Flaubert afgeslagen. Het werk krijgt direct een enthousiaste ontvangst in de pers. De aandacht wordt echter al snel afgeleid door de politieke omwenteling van 16 mei 1877.

De eerste vertaling

We beginnen in het jaar 1913. In dat jaar komt de eerste Nederlandse vertaling uit van Herodias. Deze werd opgenomen in Drie Vertellingen, samen met Een eenvoudige ziel en De legende van Sint Juliaan den gastvrijen.

De vertaling is van de hand van Marie Koenen en wordt uitgegeven door Paul Brand in Bussum in de zg. Witte bibliotheek. In 1976 zal deze vertaling worden opgenomen in Top Class Omnibus 2 van D.A.P. Reinaert Uitgaven- Brussel.

Meer vertalingen

Vervolgens komen we in het jaar 1954. Bij Uitgeverij G.J.A.Ruys uitgevers-maatschappij N.V. verschijnt een vertaling van Pierre H. Dubois.

De volgende vertaling is van de hand van Rob en Lucie Geuljans in het jaar 1978. De uitgever is Het Spectrum Prisma Klassieken. Er verschijnt zowel een gebonden als een paperbackeditie.

De vierde is van Hans van Pinxteren. De grootmeester van de Flaubert-vertalingen brengt in 1988 Drie vertellingen uit. Hierin is de vertaling van Herodias opgenomen. De uitgave verschijnt bij L.J.Veen.

2 Charles Simon Clermont-Ganneau (1846-1923) Frans oriëntalist en archeoloog, werkte in de diplomatieke dienst in Palestina.

3 Machaerous was een door Herodes herbouwd fort. Hier werd Johannes de Doper gevangen gehouden en onthoofd.

4 Frédéric Baudry (1818-1885) was een oude vriend, met wie Flaubert al correspondeerde tijdens zijn reis naar de Oriënt. Hij was bibliothecaris aan het Institut Agronomique de Versailles en in 1874 van de Bibliothèque Mazarin.

5 Edmond Laporte (1832-1906) was eveneens een oude vriend. In 1879 kwam het tot een breuk tussen beiden.

De rij wordt gesloten door de vijfde vertaling van Ingrid de Vries en Riet de Jong uit 1989. Herodias maakt deel uit van een bundeling met Een eenvoudige ziel en De legende van de heilige Julianus, de Gastvrije. Allereerst verschijnt de uitgave in de serie Literair Een eenvoudige ziel, drie verhalen. Vervolgens komt er een tweetalige uitgave Drie verhalen Trois contes. Beide uitgaven verschenen bij Uitgeverij Boekwerk in Groningen.

In totaal zijn er dus vijf vertalingen van Herodias uitgebracht:

1913, Marie Koenen

1954, Pierre H. Dubois

1978, Rob en Lucie Geuljans

1988, Hans van Pinxteren

1989, Ingrid de Vries en Riet de Jong